

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

Кафедра політології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор

Майя НІКОЛАЄВА
«29» серпня 2025р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Рівень вищої освіти:

перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань:

05 - Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність:

052 - Політологія

Освітньо-професійна програма:

Політологія

ОНУ
2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Взаємодія з органами державної влади». Одеса: ОНУ, 2025. 24 с.

Розробники: **Ю.В. Узун**, доктор політичних наук, професор.
С.В. Коч, доктор політичних наук, професор.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології
Протокол № 1 від «29» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

Світлана КОЧ
(прізвище та ініціали)

Погоджено із гарантом ОПП Політологія

(підпис)

Ірина МИЛОСЕРДНА
(прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) ФМВПС
Протокол № 1 від «29» серпня 2025 р.

Голова НМК

(підпис)

Олег ХОРОШИЛОВ
(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № від « » 20 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № від « » 20 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище та ініціали)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 4 годин – 120 змістових модулів – 2 ІНДЗ – дослідження та презентація спеціальної теми.	Галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки Спеціальність 052– політологія Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Обов’язковий ОК11.	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		3-й	1-й
		<i>Семестр</i>	
		6-й	2-й
		<i>Лекції</i>	
		24 – год.	12 – год.
		<i>Практичні</i>	
		24– год.	0 год
		<i>Самостійна робота</i>	
		72 – год.	108 – год.
		у т.ч. ІНДЗ*: - 30 год.	
		Форма підсумкового контролю: <i>іспит</i>	

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою дисципліни «Взаємодія з органами державної влади» є формування у здобувачів розуміння природи держави та громадянського суспільства, засвоєння алгоритму функціонування взаємин між інститутами держави та громадянином, форм політичної участі та процедур демократичних конвенціональних взаємовідносин між суб'єктами громадсько-політичних відносин.

Дисципліна орієнтована на вивчення сучасних підходів до інтерпретації механізмів взаємодії між державою та суспільством в ракурсі прав та обов'язків громадян. **Завданнями вивчення дисципліни** є 1) визначати особливості еволюції форм та типів держав; 2) визначати, з огляду на особливості історико-політичного досвіду підґрунтя моделей взаємовідносин особи та держави, державної влади та суспільства; 3) засвоєння процесу трансформації форм політичної участі, як права і як обов'язок в контексті права на аполітичність та абсентеїзм; 4) вивчення досвіду зарубіжних країн щодо реалізації системи демократичних взаємовідносин між суб'єктами громадсько-політичних відносин; 5) визначати статус, порядок організації діяльності інститутів громадянського суспільства та порядок організації державної служби в Україні; 6) пояснювати порядок організації та функціонування конвенційних каналів громадсько-політичної взаємодії в сучасних державах; 7) застосовувати науково-категоріальний апарат, сформований в політичній науці та суміжних дисциплінах при поясненні політичних, суспільних, правових механізмів встановлення різних типів відносин систем демократичної взаємодії; 8) пояснювати особливості етапів, засад та механізмів системного розвитку форм політичної участі та політичного активізму; 9) характеризувати впровадження міжнародних та європейських стандартів демократизації та підвищення ефективності взаємодії системи взаємодії між державними та громадськими інститутами; 10) застосовувати процедури демократичної участі та контролю в процесі управління державними справами.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральні компетентності (ІК)

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній сфері, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій та методів політичної науки.

Загальних компетентностей (ЗК):

ЗК01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності;

ЗК04. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);

ЗК06. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК08. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Спеціальних (фахових) компетентностей (СК):

СК01. Здатність використовувати категорійно – понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки;

СК03. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;

СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;

СК06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;

СК07. Здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності;

Програмні результати навчання (ПРН):

РН01. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності;

РН04. Мати навички професійної комунікації;

РН06 Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності;

РН08. Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки;

РН10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;

РН11. Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності;

РН12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;

РН13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

У результаті вивчення даного курсу здобувач повинен знати: концептуальні моделі взаємозв'язку між суспільством та державою; сутність політики, яка форми взаємодії в соціумі; етапи і форми розвитку громадянського суспільства; форми та процедури конструювання «політичних» відносин; відмінності між поняттями «правове регулювання» та «політичне регулювання» громадсько-політичних відносин; особливості формування, ролі та значення інститутів громадянського суспільства в системі національно-державних відносин та міжнародних відносин; систему інститутів державної влади що виступає стороною громадсько-політичних відносин; форми та процедури взаємодії громадян та інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Сучасні інститути громадянського суспільств; конвенційні форми політичної участі та механізми громадського тиску; неконвенційні форми політичного активізму та наслідки трансформації політичних систем для громадських та державних структур; міжнародні стандарти реалізації прямої та представницької демократії. Здобувач повинен **вміти:** аналізувати системи надання адміністративних послуг в країнах Європи; застосовувати конституційно передбачені процедури прямої демократії, механізми громадсько-політичної дії, спрямовані на здійснення конструктивної взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, користуватися процедурами демократичного контролю за органами державної влади та управління та за органами місцевої влади та місцевого управління.

Практична складова курсу. В результаті виконання ІНДЗ студенти отримують практичні навички, серед яких: 1. здобуття вміння реалізації конвенційних процедур політичної участі; 2. практичне засвоєння алгоритму та порядку організації діяльності інститутів громадянського суспільства та порядку функціонування державної служби в Україні; 3. застосовувати процедури демократичної участі та контролю в процесі управління державними справами; 4. знання процедур та практик застосування правових механізмів впровадження міжнародних та європейських стандартів демократизації та підвищення ефективності взаємодії системи взаємодії між державними та громадськими інститутами;

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

ТЕМА 1. Політичні відносини та політичні інтереси в соціальних системах. Поняття «політичних відносин» та «політичні інтереси» в соціальних системах. Рівні та суб'єкти політичних відносин. Розвиток розуміння взаємовідношення «політичного» та «політики» в історії соціально-політичної думки. Особливості формування «політичного» як «комунікаційного». «Політика» та «право» як регулятори громадсько-політичних та суспільних відносин. Регулятивна роль «мононорм». Регулятивна роль міфів, ритуалів, стереотипів. Теорії праворозуміння та їх вплив на тип взаємодії з органами державної влади. «Правові сім'ї» та їх значення у формуванні громадсько-політичних відносин. Громадсько-політична відповідальність.

ТЕМА 2. Держава в системі політичних відносин. Теорії походження держави. Закономірності виникнення держави. Історичні форми виникнення держави. Типологія держав у формаційному підході. Держава як соціальний інститут, що забезпечує виробляючу економіку. Держава як політична, структурна, територіальна організація суспільства. Держав як інститут примусу. Ознаки держави і державності. Поняття типу держави та особливості держав в межах одного типу. Зміна та конвергенція різних типів держав. Державні гібриди. Демократичний транзит. Державна влада, її структура. Поняття та системи «адміністративних послуг».

ТЕМА 3. Громадянське суспільство в системі політичних відносин. Формування ідеї «громадянського суспільства» в історії громадсько-політичного розвитку. Історичні етапи розвитку громадянського суспільства. «Публічне» та «приватне» в політичній взаємодії. Типологія громадянських суспільств. Інститути громадянського суспільств. Громадські організації та об'єднання: утворення, реєстрація, функціонування в Україні. Профспілкові, релігійні, благодійні/волонтерські організації, органи самоорганізації, біржі, фонди, кооперативи та ін. Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства щодо удосконалення його нормативно-правової бази.

ТЕМА 4 Політико-правові форми взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. Поняття «конвенційної» та «неконвенційної» громадсько-політичної активності. Особливості сучасного громадського активізму. Форми сучасного активізму. Конвенційні форми громадсько-політичної активності та їх нормативно-правове забезпечення та задіяння у політиці. Особливості взаємодії представницьких органів місцевого самоврядування з громадськістю. Протестні форми громадської участі. Абсентеїзм як політична поведінка. Відповідальність учасників неконвенційних дій.

ТЕМА 5. Стандарти Європейського Союзу щодо принципів взаємодії інститутів громадянського суспільства та державної влади. Міжнародні документи та стандарти щодо розвитку демократії. Рекомендації ЄС для розвитку демократії в країнах Європи. Демократичні процедури. Процедурна демократія. Е-демократія. Індекси вимірювання демократії. Демократичний транзит. Поняття «експорту демократії» Європейська Повістка для України Аналіз рекомендацій ЄС для розвитку демократії в країнах Європи.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

ФОРМИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ПРОЦЕДУРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ

ТЕМА 6. Демократичний контроль в Україні. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади в Україні. Стратегія сталого розвитку України. Національна Рада Реформ в Україні. Стратегія національної безпеки України та поняття «внутрішня безпека». Поняття «демократичний контроль». Демократичний контроль в Україні. Поняття «громадська експертиза».

Порядок проведення громадської експертизи України. Відповідальність посадових осіб за порушення громадського права на здійснення «громадської експертизи».

ТЕМА 7. Процедури забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Консультації з громадськістю. Референдуми. Поняття «консультації з громадськістю». Порядок створення консультативно-дорадчих органів при органах влади. Форми проведення консультацій з громадськістю. Консультативно-дорадчі органи при органах влади в Україні. Порядок формування громадських рад на місцевому рівні управління. Референдум як форма прямої демократичної участі. Консультативні референдуми в Україні. Відповідальність посадових осіб за порушення права на участь у консультативно-дорадчих органах та громадських радах, на участь у референдумі.

ТЕМА 8. Звернення громадян до органів влади. Електронне урядування. Цензура. Звернення як право громадян. Форми громадських звернень. Європейська практика реалізації права на звернення громадян до органів влади. Процедура здійснення права звернення громадян до органів влади та управління в Україні. Практика е-урядування в країнах світу. Стандарти е-урядування в ЄС. Досвід е-урядування в Україні. Адміністративні послуги. Цензура. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на звернення до органів влади та державного управління.

ТЕМА 9. Мирні зібрання: реалізація права громадянами, механізми політико-правового регулювання. Мирні зібрання: загальні форми мирних зібрань та їх відмінності (мітинги, збори, демонстрації, вуличні ходи, марші, пікетування, публічні релігійні церемонії, та богослужіння, релігійні ходи, флешмоби, лонг-моби, політ-моби, і-моби та ін.). Практика мирних зібрань в Україні. Рекомендації Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права громадян на здійснення мирних зібрань. Процедура здійснення права на «мирне зібрання» в Україні. Відповідальність учасників зібрань за порушення їх «мирного характеру». Права правоохоронних органів на застосування примусу. Межі застосування примусових дій правоохоронних структур. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на проведення мирних зібрань.

ТЕМА 10. Загальні збори, громадські слухання та місцеві ініціативи громадян в системі місцевого самоврядування. Поняття «загальні збори» громадян в системі місцевого самоврядування. Поняття «громадські слухання». Поняття «місцеві ініціативи». Закріплення процедури реалізації форм громадсько-політичної дії. Роль органів місцевої влади та управління у реалізації місцевої ініціативи. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на проведення загальних зборів, громадських слухань. Обов'язковість процедури розгляду на засіданні місцевої ради місцевих ініціатив, винесених за передбаченою законом процедурою. Практика реалізації цих форм в Україні.

ТЕМА 11. Взаємодія органів самоорганізації населення з органами місцевої та державної влади. Органи самоорганізації населення (ОСН, СОН). Досвід країн ЄС щодо реалізації прав громадян на місцеве самоврядування в формі самоорганізації. Нормативно-правове закріплення процедури формування та легалізації органів самоорганізації населення. Практика діяльності ОСН в Україні. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на здійснення права на створення органу самоорганізації населення.

ТЕМА 12. Неконвенційні форми громадсько-політичної активності та їх вплив на процес взаємодії з органами державної влади. Поняття «неконвенційні форми громадсько-політичної активності». Сучасні форми арт-активізму («плей-бек театри», «перформанси»). Поняття хактивізм, слактивізм, крафтивізм та їх сучасні практики в ЄС та в Україні. Сучасні практики громадсько-політичної безвідповідальної дії як прояви екстремізму. Релігійний екстремізм сучасних арт-груп, гендер-активізму «Femen», «ЛГБТ-активізму» та ін. Політична відповідальність органів влади за здійснення політичного регулювання громадсько-політичної активності в умовах невідповідності нормативно-правової основи.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин									
		Денна форма					Заочна форма				
		Усьо го	у тому числі				Усь ог	у тому числі			
			лек	сем	інд	с/р		Л	се м	інд	с/р
1		2	3	4	5	6	8	9		10	11
Змістовний модуль 1.											
Принципи взаємодії інститутів громадянського суспільства та державної влади											
Тема 1. Політичні відносини та політичні інтереси в соціальних системах.		12	2	2	4	4	12	1		4	7
Тема 2. Держава в системі політичних відносин		10	2	2	2	4	10		1	2	7
Тема 3. Громадянське суспільство в системі політичних відносин.		10	2	2	2	4	10		1	2	7
Тема 4. Політико-правові форми взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства		10	2	2	2	4	10	1		2	7
Тема 5. Стандарти ЄС щодо принципів взаємодії інститутів громадянського суспільства та державної влади		10	2	2	2	4	10	1		2	7
Разом за змістовим модулем 1		52	10	10	12	20	52	3	2	12	35
Змістовий модуль 2.											
Фоми громадсько-політичної активності та процедури забезпечення політичної участі											
Тема 6. Демократичний контроль в Україні. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади в Україні		8	2	2	2	2	9	1	1	2	5
Тема 7. Процедури забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Консультації з громадськістю. Референдуми.		10	2	2	2	4	10	2		2	6
Тема 8. Звернення громадян до органів влади. Електронне урядування. Цензура.		12	2	2	4	4	10		1	4	5
Тема 9. Мирні зібрання: реалізація права громадянами, механізми політико-правового регулювання.		10	2	2	2	4	10		1	2	7
Тема 10 Загальні збори, громадські слухання та місцеві ініціативи громадян в системі місцевого самоврядування		8	2	2	2	2	10		1	2	7
Тема 11 Взаємодія органів самоорганізації населення з органами місцевої та державної влади.		8	2	2	2	2	9	1		2	6
Тема 12. Неконвенційні форми громадсько-політичної активності та їх вплив на процес взаємодії з органами державної влади		12	2	2	4	4	10	1		4	5
Разом за змістовим модулем 2		68	14	14	18	22	68	5	4	18	43
Усього годин		120	24	24	30	42	120	8	6	30	76
Усього		120	24	24	72		120	14		106	

5. ТЕМИ ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Назви змістовних модулів і тем		Кількіс ть годин
Змістовний модуль 1		
Т.1	<i>Політичні відносини та політичні інтереси в соціальних системах.</i> Дослідити поняття «політика», «політичних відносин», «політичні інтереси» в соціальних системах. Дослідити еволюцію суб'єктів політичних відносин. Дослідити становлення взаємовідношення «політичного» та «політики» в історії соціально-політичної думки. З'ясувати особливості формування «політичного» як «комунікаційного». Надати характеристику «політики» та «права» як регуляторів громадсько-політичних та суспільних відносин. Знати поняття: правова норма, звичаєве право, природне право, позитивне право, правовий плюралізм, мононорма, правова система, правова сім'я. З'ясувати регулятивну роль мононорм, міфів, ритуалів, стереотипів. Вивчити теорії праворозуміння та їх вплив на тип взаємодії з органами влади. «Правові сім'ї» та їх значення у формуванні громадсько-політичних відносин.	2
Т.2	<i>Держава в системі політичних відносин.</i> Вивчити теорії походження держави. Визначити закономірності виникнення держави. З'ясувати історичні форми виникнення держави, типології держав у формаційному підході. Ознаки держави і державності. Характеристики держави як соціального інституту. Держава як політична, структурна, територіальна організація суспільства. Держав як інститут примусу. Поняття типу держави. Зміна та конвергенція різних типів держав. Державні гібриди. Демократичний транзит. Державна влада, її структура. Поняття та системи «адміністративних послуг».	2
Т.3	<i>Громадянське суспільство в системі політичних відносин.</i> Дослідити процес формування ідеї «громадянського суспільства» в історії громадсько-політичного розвитку. Визначити історичні етапи розвитку громадянського суспільства. «Публічне» та «приватне» в політичній взаємодії. Типологія громадянських суспільств. Інститути громадянського суспільств. Сучасні інститути громадянського суспільства в Україні (за реєстром). (Громадські організації та об'єднання: особливості утворення, реєстрації та функціонування. Профспілкові організації: історія розвитку та діяльності. Релігійні організації. Благодійні/волонтерські організації, органи самоорганізації, біржі, фонди, кооперативи інші.)	2
Т.4	<i>Політико-правові форми взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства.</i> Визначити підходи до поняття «конвенційної» та «неконвенційної» громадської активності. Надати характеристику особливостям традиційним формам політичної участі та сучасним формам громадського активізму. Представити конвенційні форми громадсько-політичної активності та їх нормативно-правове забезпечення та задіяння у політиці. Визначити особливості взаємодії представницьких органів місцевого самоврядування з громадськістю. Надати характеристику протестним формам участі. Абсентеїзм як політична поведінка. Відповідальність учасників неконвенційних дій.	2

T.5	Стандарти Європейського Союзу щодо принципів взаємодії інститутів громадянського суспільства та державної влади. Міжнародні документи та стандарти щодо розвитку демократії. Рекомендації ЄС для розвитку демократії в країнах Європи. Демократичні процедури. Процедурна демократія. Е-демократія. Індeksi вимірювання демократії. Демократичний транзит. Поняття «експорту демократії» Європейська Повістка для України Аналіз рекомендацій ЄС для розвитку демократії в країнах Європи.	2
	Разом за змістовним модулем 1	10
Змістовний модуль 2		
T.6	Демократичний контроль в Україні. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади в Україні. Стратегія сталого розвитку України. Національна Рада Реформ в Україні. Стратегія національної безпеки України та поняття «внутрішня безпека». Поняття «демократичний контроль». Демократичний контроль в Україні. Поняття «громадська експертиза». Порядок проведення громадської експертизи України. Відповідальність посадових осіб за порушення громадського права на здійснення «громадської експертизи».	2
T.7	Процедури забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Консультації з громадськістю. Референдуми. Визначити поняття «консультації з громадськістю». З'ясувати порядок створення консультативно-дорадчих органів при органах влади. Форми проведення консультацій з громадськістю. Консультативно-дорадчі органи при органах влади в Україні. Порядок формування громадських рад на місцевому рівні управління. Референдум як форма прямої демократичної участі. Консультативні референдуми в Україні. Відповідальність посадових осіб за порушення права на участь у консультативно-дорадчих органах та громадських радаx, на участь у референдумі.	2
T.8	Звернення громадян до органів влади. Електронне урядування. Право на особисті індивідуальні і колективні звернення, петиції, індивідуальні заяви. Процедура здійснення права звернення громадян до органів влади. Форми реалізації права: теоретичний та правовий аспект питання Особливості реалізації права на звернення в 3-4 х країнах (порівняльний аналіз). Цензура. Форми правового закріплення та форми порушення свободи слова. Практика е-урядування в країнах світу. Стандарти е-урядування в ЄС. Досвід е-урядування в Україні. Адміністративні послуги в Україні. Цензура як політика та діяльність посадових осіб з метою контролю над інформаційними потоками та якістю інформації. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на звернення до органів влади та державного управління.	2
T.9	Мирні зібрання: реалізація права громадянами, механізми політико-правового регулювання. Мирні зібрання: загальні форми мирних зібрань та їх відмінності (мітинги, збори, демонстрації, вуличні ходи, марші, пікетування, публічні релігійні церемонії, та богослужіння, релігійні ходи, флешмоби, лонг-моби, політ-моби, і-моби та ін.). Політична практика та процедури закріплення права на свободу зібрань. Компаративний аналіз способів організації колективних дій в сучасних країнах: аналіз процедур та сучасних практик (3-4 країни). Рекомендації Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права громадян на здійснення мирних зібрань. Процедура здійснення права на «мирне зібрання» в Україні. Відповідальність учасників зібрань за порушення їх «мирного характеру». Права та межі застосування примусових дій правоохоронних структур. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на проведення мирних зібрань.	2

T.10	Загальні збори, громадські слухання та місцеві ініціативи громадян в системі місцевого самоврядування. Визначити поняття «загальні збори» громадян в системі місцевого самоврядування. Поняття «громадські слухання», «місцеві ініціативи». Закріплення процедури реалізації форм громадсько-політичної дії. Роль органів місцевої влади та управління у реалізації місцевої ініціативи. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на проведення загальних зборів, громадських слухань. Процедури розгляду на засіданні місцевої ради місцевих ініціатив, винесених за процедурою. Практика реалізації цих форм в Україні.	2
T.11	Взаємодія органів самоорганізації населення з органами місцевої та державної влади. Органи самоорганізації населення (ОСН, СОН). Досвід країн ЄС щодо реалізації прав громадян на місцеве самоврядування в формі самоорганізації. Нормативно-правове закріплення процедури формування та легалізації органів самоорганізації населення. Практика діяльності ОСН в Україні. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на здійснення права на створення органу самоорганізації населення.	2
T.12	Неконвенційні форми громадсько-політичної активності та їх вплив на процес взаємодії з органами державної влади. Поняття «неконвенційні форми громадсько-політичної активності». Форми арт-активізму («плей-бек театри», «перформанси»). Поняття хактивізм, слактивізм, крафтивізм та їх сучасні практики в ЄС та в Україні. Сучасні практики громадсько-політичної безвідповідальної дії як прояви екстремізму. Релігійний екстремізм сучасних арт-груп, гендер-активізму «Femen», «ЛГБТ-активізму». Політична відповідальність влади за здійснення політичного регулювання громадсько-політичної активності в умовах невідповідності нормативно-правової основи.	2
	Разом за змістовним модулем 2	14
	Усього годин	24

6. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (не передбачені)

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ (не передбачені)

8. САМОСТІЙНА РОБОТА ТА ІНДЗ

До самостійної роботи відноситься: [1] підготовка до лекцій, практичних занять; [2] опрацювання лекційного матеріалу, складання аналітичних схем; [3] самостійне опрацювання літератури та нормативно-правових актів, джерел; [4] індивідуальне навчально-дослідне завдання: підготовка доповіді; реферату, есе, презентації, статті;

Назва теми та основні завдання	Кількість годин	
	Інд	Сам.
Змістовний модуль 1		
T.1. Політичні відносини та політичні інтереси в соціальних системах. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. ІНДЗ 1. (факультативно). Порівняльний аналіз <i>мети політичних відносин</i> за 1) Аристотелем (політика як продовження природної сутності людини); 2) Протагором (політика як засіб додання розрізненості людей); 3) Гоббсом Т. (політика як додання війни); 4) Шміттом К. (політика як війна); 5) Фрейдом З. (політика як існування між смертю та лібідо). ІНДЗ 2. (факультативно) Написання есе за одною з тем: 1) Еволюція ідеї громадсько-політичної участі в стародавньому Римі (епікурейство та стоїцизм); 2) «Політичне» як «комунікативне».	4	4

ІНДЗ 3 (обов'язково) Правові сім'ї» та їх значення у формуванні громадсько-політичних відносин. 1) Знайти та підготувати <i>одну</i> авторську класифікацію правових сімей за Р. Давидом, за А. Саїдов, К. Цвайгерт, Дж. Меррімен, К. Жоффре-Спинози, Г. Кьотц, А. Есмен, та ін. 2) Надати аналіз щодо особливостей праворозуміння в межах правових сімей. <u>Обрати правову сім'ю</u> (Романська, Германська, Скандинавська, Англо-саксонська, Мусульманська, Індуські правові системи, Адати (Звичаєве право народів Середньої Азії та Кавказу), Іудейське право, Японське традиційне право, Китайські традиційні системи права та Легізм, інше). <u>План для підбору інформації: Історія правової сім'ї; Джерела права та їх особливості; Структура права; Особливості юридичної практики; Права та обов'язки людини (особливості пріоритету); Пріоритет інтересів (людина-суспільство-держава); Місце держави в системі правовідносин.</u>		
Т.2. Держава в системі політичних відносин. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. Підготовка доповіді, реферату, презентації (на вибір): 1).Тоталітарна держава та її «громадяни»; 2) Нація і монополія легітимної культури; 3) Держава і її монополія на «владу слова». Цензурування в політиці: історія та сучасність; 4) Моделі державно-релігійних відносин: від теократії до секулярної республіки 5) Становлення державної бюрократії в історії країн Європи; 6) Феномен правової та соціальної держави. 7) Наукові напрацювання (за вибором Г. Стендінг, Х. Арентс, К. Поппер, П. Бурдьє, Ю. Габермас, Дж. Шарп, Ж. Бодрийяр); 7) Моделі соціальної держави (північно-європейська, англо-саксонська, середземноморська, консервативна-континентальна (корпоративна).	2	4
Т.3. Громадське суспільство в системі політичних відносин Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. ІНДЗ 4 (факультативно) Сучасні інститути громадянського суспільства (аналіз за реєстром). Скласти статистичний аналіз динаміки в Україні за останні 5 років (Громадські організація та об'єднання: особливості утворення, реєстрації та функціонування. Профспілкові організації. Релігійні організації. Благодійні/ волонтерські організації, органи самоорганізації, біржі, фонди, кооперативи ін.)	2	4
Т.4. Політико-правові форми взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. Аналіз структури веб-сайту «Громадянське суспільство і влада». Розглянути (порівняти по роках по регіонах), які громадські ради були створені при більшості органів виконавчої влади країни. Підготовка доповіді, реферату, презентації (на вибір): 1). Політична участь як категорія аналізу в роботах Г. Алмонда та С. Верби; 2) Типологія форм політичної активності в роботах Л. Мілбрайта; 3) Д. Шарп та Р. Хелві – ідеологія «кольорових революцій» та технології «ненесильницького політично активізму»; 4) Ж. Бодрийяр – теорії суспільства споживання та симуляції; 5) Графа «проти всіх» і Рекомендації Венеціанської комісії Ради Європи; 6) Г. Стендінг – теорія «прекаріату»; 7) Абсентеїзм як специфічна політична поведінка. Аналіз причин. Реакція політичної влади та абсентеїзм (приклади). Засоби реагування; 8) «Патріотизм»: апологети та критики політичного феномену; 9) Графа «проти всіх» і Рекомендації Венеціанської комісії РЄ.	2	4
Т.5. Сучасні стандарти Європейського Союзу щодо принципів взаємодії інститутів громадянського суспільства та державної влади. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури.	2	4

Підготовка доповіді, реферату, презентації (на вибір): 1) Міжнародні та європейські організації, що здійснюють підтримку «демократичного транзиту» України; 2) Комунікації Європейської Комісії щодо розвитку демократії в ЄС та щодо підтримки органами влади постійного діалогу з громадянським суспільством; 3) Право на опір в документах ООН та ЄС.		
Разом за змістовним модулем 1	12	20
Змістовний модуль 2		
Т.6. Демократичний контроль в Україні. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади в Україні. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури та правової бази в Україні щодо демократичного контролю та громадської експертизи. ІНДЗ 5 (обов'язково) 1) Порядок проведення громадської експертизи України. 2) відповідальність посадових осіб за порушення громадського права на здійснення «громадської експертизи».	2	2
Т.7. Процедури забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Консультації з громадськістю. Референдуми. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. ІНДЗ 6. (обов'язково). З'ясувати порядок створення консультативно-дорадчих органів при органах влади. Описати форми проведення консультацій з громадськістю в Україні. Описати процедуру формування громадських рад на місцевому рівні управління. Підготовка доповіді, реферату, презентації (на вибір): 1). Референдуми в Швейцарії: історія та особливості; 2). Франція – батьківщина плебісцитного референдуму; 3). Порядок організації та проведення референдумів в Іспанії; 4) Виникнення інституту референдуму в ісламських країнах в ХХ ст.; 5) Застосування факультативних референдумів в Бельгії, Нідерландах, Норвегії; 6). Регіональні референдуми в США, Німеччині, Японії, Ізраїлі, Індії; 7). Референдум, як інструмент висловлення і протестної думки (референдуми у Франції, Нідерланди 2005 р. - неприйняття Конституції ЄС; Референдум Греції 2015 р. відхилив фінансові заходи, запропоновані ЄС; Референдуми в Ірландії в 2013, Референдуми в Каталонії 2009, 2017, Референдуми в Італії, ін); 8). Порівняльний аналіз закріплення інституту референдуму в конституціях держав Європи; 9). Історія регламентації питання про проведення референдуму в Україні.	2	4
Т.8. Звернення громадян до органів влади. Електронне урядування. Цензура. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. ІНДЗ 7 : Характеристика розвитку е-демократії (країна за вибором студента) План доповіді: 1.Наявність державної програми розвитку е-демократії + її назва та етапи впровадження; 2. Місце країни в загальному рейтингу ООН; 3. Процедури е-демократії які реалізовані в країні (вибори, референдуми, петиції, суд, тощо); 4. За можливості демонстрація САЙТІВ е-демократії обраних країн; 5. е-технології надання громадянами послуг...;6. перспективи розвитку та плани. ІНДЗ 8: Опишіть процедуру звернення до органів: прокуратури, органів місцевого самоврядування, органів державної юстиції з питань реєстрації громадської організації Підготовка доповіді, реферату, презентації (на вибір): 1) Е-демократія як форма народної ініціативи. Програма ЄС та Ради Європи; 2) Програма «Ел-Європа-2002» – розбудова інформаційного сервісу надання державних послуг он-лайн та інші; 3) «Європейська громадянська ініціатива»: аналіз складових	4	4

діючої програми ЄС. Процедура реєстрації ініціатив; 4) Е-управління: порівняльний аналіз програм 2-3 країн; Інститути та інструменти е-демократії: е-парламент, е-законодавство, е-суд, е-посередництво, е-вибори, е-референдум, е-голосування, е-петиції, ін.; 5) Використання е-технологій для надання громадянам державних послуг: програма та моніторинг ООН.		
Т.9. Мирні зібрання: реалізація права громадянами, механізми політико-правового регулювання, європейська практика. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. ІНДЗ 9: Компаративний аналіз (порівняння) способів організації колективних дій в сучасних країнах: аналіз процедур та сучасних практик (3-4 країни)	2	4
Т. 10. Загальні збори, громадські слухання та місцеві ініціативи громадян в системі місцевого самоврядування. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. ІНДЗ 10: Здійснити аналіз процедури внесення : місцевої ініціативи; ініціативи щодо проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою; припинення діяльності місцевої ради; внесення ініціативи щодо формування складу громадської ради.	2	2
Т.11. Взаємодія органів самоорганізації населення з органами місцевої та державної влади. Доопрацювання конспекту лекції. Самостійне опрацювання літератури. ІНДЗ 11: Опишіть нормативно-правове закріплення в Україні процедури формування та легалізації органів самоорганізації населення. Практика діяльності ОСН в Україні. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на здійснення права на створення органу самоорганізації населення.	2	2
Т.12. Неконвенційні форми громадсько-політичної активності та їх вплив на процес взаємодії з органами державної влади. ІНДЗ 12. Неконвенційні форми громадсько-політичної активності. 1). Опишіть поняття «неконвенційні» форми громадсько-політичної активності.(за вибором форми арт-активізму («плей-бек театри», «перформанси»); поняття хактивізм, слактивізм, крафтивізм та їх сучасні практики в ЄС та в Україні; Протестний акціонізм (політичний перформанс, флешмоби, театралізація політики...): приклади подібних акцій). 2). Сучасні практики громадсько-політичної безвідповідальної дії як прояви екстремізму. Релігійний екстремізм сучасних арт-груп, гендер-активізму «Femen», «ЛГБТ-активізму» та інші	4	4
Разом за змістовним модулем 2	18	22
	30	42
Усього годин	72	

В якості самостійної роботи здобувач може пройти професійні курси/тренінги, професійне стажування, онлайн-курси, громадянську освіту, отримати відповідний сертифікат на освітніх платформах, що може бути зараховано як періодичний, поточний та фрагмент підсумкового контролю. Пропонуються до розгляду такі курси, які можуть бути визнані як періодичний, поточний контроль та/або бонусні бали (за бажанням здобувача):

Назва освітньої платформи, назва онлайн курсу, короткий опис, посилання*	Компетентності та результати навчання, що формуються	Кількість годин
Prometheus «Громадська та політична участь»	СК03. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні	Відповідно до програми курсу

https://prometheus.org.ua/prometheus-free/hromadska-politychna-uchast-bazovyi/ Курс присвячено набуттю навичок: ➤ розуміння структури політичної системи України та аналізу взаємодії органів державної влади; ➤ орієнтації у функціях законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; ➤ аналізу виборчих систем і виборчого законодавства, організації виборчих кампаній; ➤ використання інструментів громадської участі та впливу на владу; ➤ формування компетенцій ефективної політичної комунікації; ➤ застосування гендерно чутливого підходу у політичній та громадській діяльності; ➤ використання практичних інструментів громадської та політичної активності; ➤ аналізу ролі громадянського суспільства у демократичному розвитку держави; ➤ розвитку навичок публічного представництва та політичної самоорганізації.	процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах; СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування; РН10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах; РН12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування; РН13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.	
---	---	--

Здобувач може самостійно обрати ресурси, які будуть відповідати навчальній дисципліні. Для зарахування в якості періодичного, поточного або фрагмента підсумкового контролю здобувач має подати документ, що підтверджує неформальну освіту, програму, зробити опис компетентностей та результатів навчання, сформованих під час неформальної освіти. Викладач залишає за собою право перевірити сформованість перелічених компетентностей та результатів навчання.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Словесні та наочні методи навчання (демонстрація презентацій, створення схематичних зображень, робота із веб-сайтами органів влади та управління, організацій)

Практичні (тестові завдання; опрацювання матеріалу та його систематизація шляхом підготовки конспектів та презентацій; аналіз практичних ситуацій (аналітичні розробки))

Інтерактивні методи навчання (використовуються під час лекційних, практичних занять)
Колективне та індивідуальне опрацювання завдань (колективне обговорення з використанням дискусивних практик, виконання ІНДЗ, презентація виконаних ІНДЗ та результатів самостійної роботи)

10. ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ (в т. ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Навчальна дисципліна передбачає прослуховування лекції, опрацювання нормативних актів, робота з сайтами політичних партій різних країн, офіційних інтернет-представництв органів влади та управління, навчальною та спеціальною літературою, індивідуальні консультації. Засоби діагностики якості вищої освіти включають в себе поточний, періодичний та підсумковий контроль.

Поточний контроль:

- усний контроль: індивідуальне і фронтальне опитування, бесіда, презентація рефератів, доповідь, оцінювання доповідей;
- письмовий контроль: оцінювання якості виконання самостійної роботи за темами;

Періодичний контроль:

- тестовий контроль: оцінювання контрольних робіт за змістовими модулями.

Підсумковий контроль: *іспит*.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів вищої освіти в обговоренні проблемних питань	від 0 до 3
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем, підготовка доповідей та демонстрація презентації	від 0 до 5
Періодичний контроль:	
Контрольна робота за змістовими модулями у формі тестування	від 0 до 15

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування на занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не бере участь у практичному занятті, є лише спостерігачем; не виступає, не задає питання; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач бере участь в практичному занятті; частково виступає і задає питання; допускає помилки під час відповідей на запитання; демонструє пасивну роботу, не виконує самостійної роботи; показує фрагментарні знання понятійного апарату і літературних джерел; відсутні навички публічної презентації самостійної роботи.
	2 бали	Здобувач бере участь у практичному занятті; приймає участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати власне ставлення до проблеми; висловлює міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; здатний публічно представити матеріал самостійної підготовки.
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем; доповідь та демонстрація	0 балів	Не зараховуються реферати (довіді) та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	2 бал	Довідь та презентація виконані самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки (або вони взагалі відсутні), тема не розкрита, робота не відповідає вимогам.

презентації	3 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита із незначними прогалинами.
	4 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми із зазначенням невіршених раніше аспектів, теоретичний аналіз достатній, здобувач без допомоги викладача пояснює матеріал, висновки самостійні, тема розкрита.
	5 балів	Доповідь та презентація виконані самостійно, актуальність розкрита із зазначенням невіршених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет, теоретичний аналіз ґрунтовний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку - самостійні ґрунтовні судження, містить посилання на актуальні джерела, які відповідно оформлені.
Контрольна робота	0 балів	Відповідь на запитання неправильна.
	15 балів	В контрольній роботі за кожним змістовним модулем – по 20 питань. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бал. Всього -10 балів.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Поточний та періодичний контроль														Підсумковий контр	Сума балів	
	Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2								бал	іспит	100
Теми	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
Практичні	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	60			
Контр. роботи	10 балів							10 балів						20		
	35							45						80	20	100

12. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- ☐ Коч С.В. Узун Ю.В. Взаємодія з органами державної влади: методичні вказівки та завдання до навчального курсу. Одеса: ТОВ «Удача», 2019. 44 с. URL: dspace.onu.edu.ua
- ☐ Робоча програма; Силабус;
- ☐ Мультимедійні презентації.
- ☐ Google-class. Google-test.

13. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Політичні відносини в соціальних системах: акторно-мережевий аналіз
2. Рівні та суб'єкти політичних відносин.
3. «Політика» та «право» як регулятори громадсько-політичних та суспільних відносин.
4. Регулятивна роль «мононорм» в первісному суспільстві. Релігійні форми «мононорм».
5. Виникнення права. Право в системі соціального регулювання. Нормативне та індивідуальне регулювання.
6. Теорії праворозуміння та їх вплив на тип взаємодії з органами державної влади.
7. «Правові сім'ї» та їх вплив на формування громадсько-політичних відносин.
8. Відповідальність суб'єктів громадсько-політичних відносин: способи на форми рекламентації
9. Додержавні форми організації суспільства. Мононорматика. Доправові форми регулювання суспільних відносин
10. Історичні форми виникнення держави. Плюралізм теорій виникнення держави.
11. Поняття історичного типу держави. Сутність зміни історичних типів держави.
12. Типологія держав у формаційному та функціональному підходах.
13. Типологія держав у геополітичному та цивілізаційному підходах
14. Типологія держав у інституційному та модернізаційному підходах
15. Особливості «громадсько-політичних» відносин в епоху домінування рабовласницької держави
16. Особливості «громадсько-політичних» відносин в епоху домінування феодальної держави.
17. Особливості «громадсько-політичних» відносин в епоху домінування ринкової держави.
18. Концепт держави «нічного сторожа»: теорія та практика мінімалістичної держави.
19. Еволюція ознак держави і державності. Функції держави в модерний та постмодерний період.
20. Державна влада, її структура. Принцип розподілу влади в механізмі держави.
21. Бюрократія та бюрократизм в механізмі держави. Еволюція бюрократії: Від класичної моделі (Макс Вебер та інші) до сучасних тенденцій. Цифрова бюрократія
22. Перспективи розвитку бюрократичних систем в умовах глобалізації. Вплив технологічних та соціальних змін на бюрократію.
23. Поняття та структура державного апарату. Поняття системи «адміністративних послуг».
24. Формування ідеї «громадянського суспільства в історії громадсько-політичного розвитку.
25. Історичні етапи розвитку громадянського суспільства. «Публічне» та «приватне» в політичній взаємодії.
26. Механізми взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства
27. Ринкові та антиринкові ідеї в розвитку громадянського суспільств.
28. Роль громадянського суспільства у формуванні правової держави
29. Сучасні інститути громадянського суспільства. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток громадянського суспільства.
30. Міжнародні НГО та їхній вплив на внутрішню політику держав.
31. Цифрові технології та їхній вплив на взаємодію держави та громадянського суспільства
31. Громадські організації та об'єднання: особливості утворення, реєстрації та функціонування в Україні.
32. Профспілкові організації в Україні: історія розвитку та діяльності.

33. Релігійні організації в Україні. Благодійні/ волонтерські організації в Україні, органи самоорганізації, біржі, фонди, кооперативи та ін.
34. Реалізація Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства щодо удосконалення його нормативно-правової бази
35. Вплив суспільно-політичної кризи на стан правового середовища громадянського суспільства (2014 – 2024 р.)
36. Поняття «конвенційної» та «неконвенційної» громадсько-політичної активності.
37. Конвенційні форми громадсько-політичної активності в Україні та їх нормативно-правове забезпечення та задіяння у політиці.
38. Особливості взаємодії представницьких органів місцевого самоврядування з громадськістю.
39. Протестні форми громадської участі. «Графа против всіх» та її значення в оцінках експертів.
40. Абсентеїзм як специфічна політична поведінка.
41. Сучасні стандарти Європейського Союзу щодо принципів взаємодії інститутів громадянського суспільства та державної влади. Рекомендації ЄС для розвитку демократії в країнах Європи.
42. Європейська Повістка для України (європейського порядку денного)
43. Стратегія національної безпеки України та поняття «внутрішня безпека».
44. Поняття «демократичний контроль». Демократичний контроль в Україні за «Законом про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави».
44. Поняття «громадська експертиза». Порядок проведення громадської експертизи України.
45. Особливості проведення громадської експертизи на рівні місцевих територіальних громад.
46. Особливості письмового запиту Інституту громадянського суспільства до органу виконавчої влади щодо проведення громадської експертизи.
47. Порядок дій органу виконавчої влади у разі надходження від Інституту громадянського суспільства, громадської ради письмового запиту щодо проведення громадської експертизи.
48. Відповідальність посадових осіб за порушення громадського права на здійснення «громадської експертизи»
49. Поняття «Консультації з громадськістю». Порядок створення консультативно-дорадчих органів при органах влади. Форми проведення консультацій з громадськістю
50. Консультативно-дорадчі органи при органах влади в Україні
51. Порядок подання пропозицій чи зауважень учасників під час публічного громадського обговорення.
52. Порядок оприлюднення інформації щодо проведення консультації з громадськістю.
53. Референдум як форма прямої демократичної участі. Історія та типологія.
54. Консультативні референдуми в Європі: форми проведення та наслідки.
55. Відповідальність посадових осіб за порушення громадського права на участь у консультативно-дорадчих органах та громадських радах, на участь у референдумі
56. «Звернення громадян» як безпосереднє право громадян. Форми громадських звернень.
57. Особливості «громадського звернення». Європейська практика реалізації права на «звернення громадян» до органів влади.
58. Процедура здійснення права звернення громадян до органів влади та управління в Україні.
59. Практика е-урядування в країнах світу. Стандарти е-урядування в ЄС. Досвід е-урядування в Україні.
60. Методи оцінки ефективності взаємодії держави та громадянського суспільства
61. Адміністративні послуги: визначення та класифікація.
62. Роль адміністративних послуг у системі державного управління. Законодавча база України стосовно надання адміністративних послуг.
63. Організація системи надання адміністративних послуг. Моделі організації адміністративних послуг у різних країнах
64. Показники якості надання адміністративних послуг. Методики оцінки якості послуг.
65. Роль громадянського суспільства у контролі та покращенні якості адміністративних послуг.

66. Цензура як політика та діяльність з метою контролю над інформаційними потоками та якістю інформації.
67. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на звернення до органів влади та державного управління.
68. Мирні зібрання: загальні форми мирних зібрань та їх відмінності.
69. Практика мирних зібрань в Україні. Рекомендації Європейського суду з прав людини щодо покращення забезпечення права громадян на здійснення мирних зібрань
70. Процедура здійснення права на «мирне зібрання» в Україні.
71. Відповідальність учасників зібрань за порушення їх «мирного характеру». Права правоохоронних органів на застосування примусу. Межі застосування «примусових» дій правоохоронних структур.
72. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на проведення мирних зібрань.
73. Поняття «загальні збори» громадян в системі місцевого самоврядування України. Особливості реалізації права громадян на проведення загальних зборів.
74. Поняття «громадські слухання» в системі місцевого самоврядування. Особливості реалізації права громадян на проведення громадських слухань.
75. Поняття «місцеві ініціативи» в системі місцевого самоврядування. Особливості реалізації «внесення місцевої ініціативи».
76. Відповідальність посадових осіб в Україні за порушення права громадян на проведення загальних зборів, громадських слухань.
77. Обов'язковість процедури розгляду на засіданні місцевої ради «місцевих ініціатив», винесених за передбаченою законом процедурою
78. Органи самоорганізації населення. Досвід України та країн ЄС щодо реалізації прав громадян на місцеве самоврядування в формі «самоорганізації».
79. Нормативно-правове закріплення процедури формування та легалізації органів самоорганізації населення.
80. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на здійснення їх права на створення «органу самоорганізації населення».
81. Поняття «неконвенційні форми громадсько-політичної активності». Сучасні форми арт-активізму. Хактивізм, слактивізм, крафтивізм та їх сучасні практики в ЄС та в Україні
82. Відповідальність органів влади за здійснення політичного регулювання громадсько- політичної активності в умовах невідповідності нормативно-правової основи.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ОСНОВНА

Базова література: монографії та навчальні посібники

- Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. Переклад з англійської: Р. Димерець, В. Єрмоленко, ін. Київ: Дух і Літера, 2000. 600 с.
- Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм: Пер. з англ. К.: Таксон, 2003. 300 с.
- Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція; [пер. О.Д. Білогорський]. Х.: Каравелла, 2002. 216 с.
- Кириченко В. М. Політичні системи світу. К.: Центр уч. літератури, 2013. 218 с.
- Коч С.В. Особливості функціонування інституту офісу уповноваженого уряду Словацької Республіки у справах ромських громад: досвід для України. Регіональні студії. 2023. № 32. С. 7–15. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.1>
- Коч С.В., Узун Ю.В. Регіональні парламенти держав ЄС в умовах децентралізації: формування, функціональне значення, участь в системі міжпарламентської взаємодії. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2025. Вип. 40. С. 83-111. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.7>.
- Референдуми в Європейському Союзі / Чебаненко О., Грищук О., Колодяжна Н., Євгенєва А.; [Лабораторія законодавчих ініціатив. К.: ФАДА, ЛТД, 2007. 186 с.
- Сарторі Дж. Політична демократія: раціональна та емпірична. *Демократія: антологія*. [упоряд.. О.Проценко]. К.: Смолоскип, 2005. С.135–143.
- Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. К.: Артєк, 2001. 224 с.
- Телешун С. О., Ситник С. В., Рейтерович І. В. Публічна політика та суспільні зміни в Україні в контексті євроінтеграції: монографія. Київ: НАДУ, 2017. 248 с.
- Теорія держави і права: підручник. За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
- Узун Ю. В. Привласнення простору: організація взаємодії в складних політичних системах: монографія. Одеса: Фенікс, 2021. 378 с.
- Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції / пер. з англ. Роман Корнута. 2-ге вид. Київ: Наш формат, 2019.
- Шаповал В. М. Основи конституціоналізму (нариси з історії, теорії і практики). Київ: Мишалов Д. В., 2021. 116 с.
- Almond G. The Political of Developing Areas. NJ.: Princeton University Press, 1960. P. 7–17.
- Almond G., Powell D. Comparative Politics: A Developmental Approach. Boston: Little, Brown and Co., 1966. 348 p.
- Anderson B. Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Revised Edition. VERSO. London. New York. 256 p.
- Lijphart A. Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration. Yale University Press; Revised ed. Edition. 1977. 258 с.
- Sharp G. From Dictatorship to Democracy: A Conceptual Framework for Liberation. The Albert Einstein Institution. 93с.
- Standing G. The Precariat: The New Dangerous Class. Bloomsbury Academic. London. 2011. 209 p.
- Коч С.В., Узун Ю.В. Між демократією та диктатурою: парадокс теорії суспільного вибору. *Політикус*. 2025. №3. С. 64-73. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-3.10>

Нормативно-правові акти

- Про всеукраїнський референдум: Закон України № 1135-IX від 26.01.2021.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
- Виборчий кодекс: № 396-IX 19.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади.
Постанова КМУ від 05.11.2008 № 976 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF>

Про вибори народних депутатів України. Закон України. 2011 р. Редакція від 01.01.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>

Про місцеві вибори. Закон України 2015. Редакція від 10.07.2022, URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/595-19>

Про об'єднання громадян. Закон України ВВР України, 1992, № 34, с. 502.
Редакція від 01.01.2022 «». Урядовий кур'єр. 28.04.2001. №77.

Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 р. No 280/97-BP
Редакція від 29.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>

Про політичні партії в Україні. Закон України. Редакція від 26.12.2023 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 23, ст.118 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

Збірник виборчих законів країн Центральної та Східної Європи. К.: IFES, 1995. 390 с.

Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та пояснювальна доповідь, ухвалені Венеціанською комісією на 52-й сесії (Венеція, 2002), Європейська комісія за демократію через право, CDL-AD (2002).
URL: [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDLAD\(2002\)023rev-ukr.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDLAD(2002)023rev-ukr.pdf).

Моніторинг місцевих виборів 2020: підсумки. URL: http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/monitoring_mestnyh_vyborov_2020_itogi.html

Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною: особливі взаємини, засновані на цінностях / Лабораторія законодавчих ініціатив. 2012. URL: http://parlament.org.ua/upload/docs/EU- Ukraine%20Association_.pdf

Decision of the Bureau of the European Parliament, of 29 March 2004 laying down the procedures for implementing Regulation (EC) N 2004/2003 of the European Parliament and of the Council on the Regulations governing political parties at European level and the rules regarding their funding (2004/C 155/01).

Regulation (EC) No 1524/2007 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2007 amending Regulation (EC) N 2004/2003 on the regulations governing political parties at European level and the rules regarding their funding, URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:343:0005:0008:EN:PDF>.

The European Elections Monitor. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/the-european-elections-monitor/2021/>

ДОПОМІЖНА

Бортніков В. Особливості участі громадян в концептуальних моделях демократії. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=70&c=1621>

Варіч О. Трансформаційні зміни ролі держави в контексті подолання конфліктів у праві: Наукова стаття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки* 2023. 123(4), 66-69. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/4.123-12>

Гайворонська О., Волянчук О. (Р)озгортання демократії: контрасти, що змінюють сучасний світ. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2022. Вип. 31. С. 73–83.

Губань Р. Розвиток законотворчого процесу правового регулювання Адміністративно-територіального устрою України. 2014. Вип.1 (4). С. 14-29.

Дзевелюк М. В. Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2017. С. 55-56.

Дубас В. В. Європейські стандарти сучасного парламентаризму (за позиціями ЄК «За демократію через право»). *Часопис конституційного права*. 2019. № 2. С. 60–73.

Дубас В. В. Опосередкований вплив практики Європейської комісії «За демократію через право» на розвиток конституціоналізму в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. №. 6, vol. 1. С. 71–80.

- Загальний огляд стану місцевої демократії в Україні. *Офіційний сайт Координаційної Ради з питань розвитку громадянського суспільства при Президентові України* URL: <http://civil-rada.in.ua/?p=2083>
- Костицький В. Сутність і призначення держави: право на насильство та застосування примусу в контексті розуміння сучасності держави. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2023. 123(4), 51-55. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/4.123-9>
- Коч С. В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
- Кравченко В.Ю. Трансформація феномена політичного насилля: чинники, механізми та тенденції : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Дніпропетровськ : Дніпропетров. нац. ун-тімені О. Гончара, 2015. С. 4, 10, 76-77, 109, 126-128, 147.
- Мельник П. В., Мельник В. П. Досвід країн Європейського Союзу з питань правового регулювання праці посадових осіб органів місцевого самоврядування та перспективи його впровадження в Україні. 2020. Р. 286–307. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-007-0-16>
- Місцеві ініціативи: участь громади в усуненні перешкод/ Проект громадської організації «ПРАВО» та виконкому Хмельницької міської ради. Інформаційний бюлетень URL: <http://pravo-hm.org.ua/files/16032010/Buletten.pdf>
- Мозоль Н.І. Сучасні концепції праворозуміння: поняття, характеристика та особливості. *Науковий Вісник Національної Академії Внутрішніх справ*. № 1. 2013 С. 36 – 41.
- Моніторинг процесу децентралізації. *Національний проект Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring> (дата звернення 14.02.2021).
- Пономаренко Н. Теорії походження держави: доктринальний рівень пізнання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*, 2023. 123(4), 70-73. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/4.123-13>
- Проведення громадської експертизи діяльності органів місцевого самоврядування/ Матеріали Координаційної Ради з питань розвитку громадянського суспільства при Президентові України / Офіційний сайт Координаційної Ради з питань розвитку громадянського суспільства при Президентові України. URL: <http://civil-rada.in.ua/?p=2075>
- Рубцов В. Становлення місцевого самоврядування в Україні в східноєвропейському контексті: 90-ті рр. XX ст. URL : www.politexpert.in.ua/readarticle.php?article_id=172.
- Селіванов С. В., Обушна Н. І., Хаджирадєва С. К. Розвиток кадрового потенціалу державної служби в Україні в умовах реформ: проблеми теорії та практики: *монографія*. Київ: Каравелла, 2019. 293 с.
- Ткач О. Згорання демократії як небезпека повернення до авторитаризму. *Політичні дослідження*. 2021. №. 2. С. 170–185.
- Абрам'юк І. Ткачук. К. Врегулювання механізмів участі громадян в управлінні громадою. Легальний статус, 2011. 64 с.
- Волянук О. Загрози демократії в Європі: угорський прецедент. *Political Studies*. № 2 (4)' 2022. С. 140- 159
- Ковальов А. В. Проблеми деліберативних практик у Європейському Союзі за Джеймсом Фішкіним. *Грані* Том 21 № 6 2018. С. 59-65
- Теремцова Н. Загальні принципи організації місцевого самоврядування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*, 2023. 123(4), 61-65. <https://doi.org/10.1772>
- Точицький М. Венеціанський стиль європейської конституційної спадщини. *Постійне представництво України при Раді Європи: вебсайт*. 2012. 17 січ. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/news/970-venecianskyj-stily-jevropejsykoji-konstitucijnoji-spadshhini>
- Узун Ю. В., Коч С. В. Децентралізація: критерії оцінювання регіональної політики та результати в Україні. *Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика*. Вип IV. Київ «Економічна думка», 2018. Ч. 1. С. 237 – 250.

- Узун Ю.В. «Ефективне» громадянство в державах ЄС: інструмент територіально-політичної (де)конструкції. Міжнародні та політичні дослідження. 2022. Вип. 35. С.120–145.
- Узун Ю.В. Поліморфізація політичного простору: структурний аналіз систем. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: «Політичні науки». 2022. №7. С.10–19.
- Цветкова Ю. Референдум як спосіб розв'язання територіальних спорів: pro et contra . Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки 2023. 123(4), 56-60. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/4.123-10>
- Фігун Н. Становлення інституту медіації у країнах Вишеградської групи. Актуальні проблеми правознавства, 2021. № 1. С. 19–26

ІНФОРМАЦІЙНІ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

- Децентралізація в Україні** (Інформаційні та аналітичні матеріали про реформу місцевого самоврядування та механізми локальної взаємодії з владою). URL: https://decentralization.ua/?utm_source=chatgpt.com
- Законодавство України. Офіційний портал ВРУ.** URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/>
- Міністерство розвитку громад та територій України.** URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/reyestr/>
- Національне агентство України з питань державної служби** (Методичні матеріали та аналітика щодо функціонування державної служби та механізмів взаємодії громадян з органами влади) URL: https://nads.gov.ua/?utm_source=chatgpt.com
- Офіційне інтернет-представництво Президента України.** URL: <https://www.president.gov.ua/>
- Офіційний сайт Уповноваженого з захисту прав людини в Україні:** URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/>
- П'ять кроків реформи децентралізації** URL: http://decentralization.gov.ua/5_steps
- Ресурс договорів про співробітництво територіальних громад.** URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/reyestr/>
- Реформа децентралізації в світі.** URL: <http://decentralization.gov.ua/reform>
- Фонд Карнегі — дослідження уряду та управління.** Carnegie Endowment — Government and Governance Studies (Аналітичні статті про сучасні тенденції розвитку державного управління та політичних інституцій.)
- ЦОБВ.** URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/>
- Digital Government Review of Ukraine 2024** (Аналітичне дослідження цифрової трансформації державного управління в Україні та розвитку електронної взаємодії громадян із владою) URL: <https://www.oecd.org/en/about/directorates/directorate-for-public-governance.html>
- Freedom House — Nations in Transit 2024** (Матеріали щодо демократичного врядування, розвитку громадянського суспільства та політичної взаємодії в країнах Центральної та Східної Європи) URL: https://freedomhouse.org/report/nations-transit?utm_source=chatgpt.com
- OECD Public Governance Reviews 2024** (Аналітичні матеріали щодо сучасних моделей публічного управління, цифрової трансформації державних інституцій та механізмів взаємодії держави й громадянського суспільства) URL: <https://www.oecd.org/en/topics/governance.html>
- Transparency International Ukraine** (Публікації щодо прозорості влади, антикорупційної політики та механізмів громадського контролю) URL: https://ti-ukraine.org/research/?utm_source=chatgpt.com
- United Nations E-Government Survey 2024** (Дослідження ООН про розвиток електронного врядування, цифрових сервісів та інструментів взаємодії громадян з органами державної влади) URL: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024?utm_source=chatgpt.com
- V-Dem Democracy Report 2025** (Звіт про стан демократії, інституційної взаємодії та трансформації механізмів державного управління у світі) URL: https://www.v-dem.net/publications/democracy-reports/?utm_source=chatgpt.com